

Asia:

Lausunto lakivaliokunnalle eräistä avioliittolain muutoksen edellyttämistä lainmuutoksista

HE 65/2015

Kiitos mahdollisuudesta tulla kuulluksi lainsäädäntöhankkeessa. On tärkeää, että tasa-arvoisen avioliittolain voimaan saattaminen etenee. Hallituksen esitys sisältää seuraavat puutteet, jotka on syytä korjata vielä eduskunnan työssä:

1. Hedelmöityshoitolain korjaamatta jättäminen tulee aiheuttamaan samaa ja eri sukupuolta olevien avio- ja avoparien erilaisen kohtelun hedelmöityshoidoissa. Asiaan liittyy perustuslakiongelman, koska hallitus ei esitä mitään asiaperusteluita erilaiselle kohtelulle. Avoparien osalta erilainen kohtelu on myös selkeästi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön vastainen (X et al. vs Itävalta 2013). **Hedelmöityshoitolaki muutettava äitiyslaissa esitetyllä tavalla.**
2. **Translaista tulee poistaa muutkin ihmisoikeuksien vastaiset vaatimukset** kuin ainoastaan aviottomuusvaatimus. Samaa sukupuolta oleviin pareihin pitää soveltaa vanhemmuusolettamaa, erityisesti silloin kun he saavat yhteisen biologisen lapsen.
3. **Ulkomailla rekisteröityjen parisuhteiden muuttaminen avioliitoiksi tulee mahdollistaa** yhdistyksen esittämättä tavalla, jotta ulkomailla rekisteröityneet parit eivät jää ilman yhdenmukaisia leskeneläkkeitä ja muita etuuksia ja oikeuksia, jotka on sidottu parisuhteen keston.
4. Väestörekisterijärjestelmään ehdotetaan jätettäväksi merkintä aiemmasta rekisteröidystä parisuhteesta. Edellytämme, että ihmisen **seksuaalisen suuntautumisen käytännössä paljastava merkinnät poistetaan väestötietojärjestelmästä** sen jälkeen kun rekisteröity parisuhde on korjattu avioliitoksi.
5. Avioliittolain muutos jättää merkittäviä eroja avioparien kesken nimenomaan vanhemmuuden kysymyksissä. Lähitulevaisuudessa **tulee säätää laaja-alainen ja johdonmukainen vanhemmuuslaki**, jotta kaikkien lasten oikeusturva voidaan taata.

Perustelut:

Hedelmöityshoitolaki muutettava äitiyslaissa esitetyllä tavalla

Hedelmöityshoitolain jättäminen lain ulkopuolelle on mielivaltaista. Hallituksen esityksen mukaan se ei ole ”avioliittolain muutoksen välttämättä edellyttämää” säätelyä. Välttämättömyys kuitenkin syntyy siitä, että jos tasa-arvoinen avioliittolaki tulee voimaan ilman hedelmöityshoitolain muutosta, laki tulee kohtelevaan eri ja samaa sukupuolta olevia avio- ja avopareja eri tavalla ilman perusteltua syytä.

Tilanne on perustuslain vastainen, koska hallitus ei esitä mitään asiaperusteita erilaiselle kohtelulle. Lisäksi hallituksen perustelut ratkaisulle jättää hedelmöityshoitolaki korjaamatta ovat puutteelliset seuraavilla tavoilla:

- Hallitus perustelee ratkaisun perustuslaillisuutta viittaamalla perustuslakivaliokunnan lausuntoihin 16/2006 ja 25/2006, jotka on annettu hedelmöityshoitolain säätämisen yhteydessä. Hallitus antaa ymmärtää, että käsillä oleva asian perustuslaillisuus olisi tuolloin jo ratkaistu. Tuolloin ei kuitenkaan ole millään tavoilla käsitelty sen tilanteen perustuslaillisuutta, joka syntyy vasta avioliittolain astuttua voimaan, että samaa ja eri sukupuolta olevaa avioparia kohdellaan hedelmöityshoidoissa toisistaan poikkeavalla tavalla.
- Hallitus myös toteaa, että hedelmöityshoitolakia ei muuteta, koska muutos on ”laaja kysymys, joka vaatii perusteellista keskustelua”. Tämä perustelu on suorastaan röyhkeä, koska hallitus tietää hyvin, että oikeusministeriössä on tämän vuoden alussa valmistunut laajasti valmisteltu esitys äitiyslaki, joka sisältäisi juuri tässä tarvittavat hedelmöityshoitolain vaatimat muutokset.

Hedelmöityshoitolaki on jo nykyisellään avoparien osalta myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön vastainen. Tapauksessa X et al. vs Itävalta 2013 tuomioistuin katsoi, että koska Itävallassa perheen sisäinen adoptio oli mahdollinen eri sukupuolta oleville avopareille, sen piti olla sitä myös samaa sukupuolta oleville avopareille (tuomioistuin ei ole puuttunut vielä avioparien erilaiseen kohteluun). Päätöksen takia Itävalta ja Portugali ovat jo korjanneet lainsäädäntöään. Päätöksen mukaan ei-biologisen vanhemmuuden vahvistamisen tapa, joka oli mahdollinen eri sukupuolta olevalle avoparille, piti olla mahdollinen myös samaa sukupuolta olevalle parille.

Suomen hedelmöityshoitolain ja isyyslain perusteella on mahdollista, että mies voi tunnustaa avopuolionsa synnyttämän lapsen, vaikka tämä olisi syntynyt lahjoitetuilla siittiöillä eikä olisi hänen biologinen lapsensa. Juridisen perusteen tunnustamismahdollisuudelle antaa yhteinen suostumus hedelmöityshoidoille. Täysin symmetrisessä tilanteessa naisella ei ole oikeutta tunnustaa avopuolionsa synnyttämää lasta. Suomen laki siis mahdollistaa eri sukupuolta olevalle avoparille ei-biologisen lapsen tunnustamisen tavalla, joka ei ole mahdollinen samaa sukupuolta olevalle parille. Kansanedustajillekin joutuu toteamaan, että Strassbourgin oikeuskäytäntö sitoo Suomea velvoittavasti.

Hedelmöityshoitolaki tulee muuttaa oikeusministeriön esitysluonnoksen esittämällä tavalla. Samalla tulee antaa esitys äitiyslaiksi oikeusministeriössä valmistellun esitysluonnoksen mukaisesti, mitä hedelmöityshoitolain muuttaminen välttämättä vaatisi. Äitiyslaista on vireillä myös kansalaisaloite, jonka nimienkeruu alkaa ylihuomenna 28.11.2015. www.aitiyslaki.fi

Translaista tulee poistaa ihmisoikeuksien vastaiset vaatimukset

Hallitus esittää, että translaista poistetaan avioliittolain muutoksen yhteydessä naimattomuusvaatimus, jota on aikoinaan perusteltu ainoastaan tarpeella pitää avioliiton ja rekisteröidyn parisuhteen instituutiot erillisinä toisistaan. Nyt tätäkään perustetta ei ole ja on johdonmukaista luopua tästä syrjivästä vaatimuksesta. Samalla pitäisi poistaa jo tämän lakihankkeen yhteydessä toinen perheeseen ja lisääntymiseen liittyvä syrjivä vaatimus, vaatimus hedelmättömyydestä. Tästä translakiin liittyvästä perusoikeuksien vastaisesta vaatimuksesta Suomi on saanut jo useita huomautuksia kansainvälisten ihmisoikeussopimusten rikkomuksena. Hedelmättömyysvaatimuksesta luopumiseen liittyvä muutos on jo valmisteltu STM:ssä viime hallituskaudella. Se on nopeasti otettavissa osaksi käsitteillä olevaa pakettia.

Tämän lisäksi on tarpeen valmistella kiireisellä aikataululla muut translakiin liittyvät ihmisoikeusongelmat korjaavat esitykset ja tehdä translaista itsemääräämisoikeuteen perustuva. Käsitteillä oleva lainsäädäntö ja suomalainen vanhemmuuden vahvistamaan liittyvä lainsäädäntö (isyyslaki) ovat myös täysin kykenemättömiä tunnistamaan transihmisten vanhemmuutta ja turvaamaan transihmisten lasten juridista asemaa suhteessa vanhempiinsa. Hallituksen esitys toteaa, että ”on itsestään selvää”, että vanhemmuusolettamaa ei sovelleta samaa sukupuolta olevaan pariin. Tämä ei missään nimessä ole itsestään selvää vaan syrjivää. Erityisen räikeää erilainen kohtelu on kun samaa sukupuolta oleva aviopari saa yhteisen biologisen lapsen. Tämä tilanne on mahdollinen, jos toinen puolisoista on transtaustainen henkilö. (Katso myös viimeinen vaatimus vanhemmuuslain säätämisestä.)

Ulkomailla rekisteröidyille pareille on luotava prosessi avioliitoksi muuttamiseen

Ulkomailla rekisteröityjä parisuhteita ei voisi hallituksen esityksen mukaan muuttaa avioliitoiksi yhteisen hakemuksenkaan perusteella. Jotta ulkomailla rekisteröitynyt pari voisi solmia avioliiton, heidän pitäisi ensin erota rekisteröidystä parisuhteesta. Tämä aiheuttaisi haasteita esimerkiksi leskeneläkkeiden osalta, joissa nykyisen parisuhteen kestolla on merkitystä. Ulkomailla rekisteröineet parit eivät voisi mitenkään muuttaa parisuhdettaan avioliitoksi ilman, että menettävät samalla muille pareille kuuluvia etuuksia ja oikeuksia. Parit joutuisivat kohtuuttoman valintatilanteen eteen kun joutuvat valitsemaan avioliiton ja täysien oikeuksien välillä. Ongelma ei ole pieni, varsinkin kun otetaan huomioon, että samaa sukupuolta olevista pareista suhteellisesti suurempi osa on kahden kulttuurin pareja.

Sateenkaariperheet ry kiinnitti asiaan huomiota jo valmistelun aikana ja ehdotti keinoja, joilla valmistelussa esiin nousseet juridiset ja käytännölliset haasteet olisi voitu korjata. Väestörekisterikeskuksen ja oikeusministeriön virkamiehet vaikuttivat kuitenkin haluttomilta etsiä ratkaisuja huomaamiinsa haasteisiin ja totesivat sen olevan monimutkaista. Hallituksen esitys ei esitä ratkaisua asiaan eikä myöskään perusteluita sille, miksi tätä merkittävää ongelmaa ei korjattu Sateenkaariperheet ry:n ehdottamilla tai muilla tavoilla.

Sateenkaariperheet ry pyytää, että lakivaliokunta korjaa ongelman niin, että myöskään ulkomailla parisuhteensa rekisteröineet parit eivät menetä etuuksiaan ja oikeuksiaan. Hallituksen esityksen mukaan ongelma on se, että rekisteröidyn suhteen edellytykset ulkomailla eivät välttämättä vastaa avioliiton esteiden tutkintaa Suomessa. Haaste olisi helppo korjata seuraavan laisella säädöksellä:

Jos ulkomailla parisuhteensa rekisteröinyt pari hakee parisuhteen muuttamista avioliitoksi, maistraatin on ennen muutoksen vahvistamista selvitettävä avioliiton esteet Suomen lainsäädännön mukaisesti. Vasta kun on todettu, että avioliiton solmimiselle ei ole estettä Suomen lain mukaan, parisuhteen muutos avioliitoksi voidaan kirjata väestötietojärjestelmään. Vastaavasti kuin muiden parien osalta, parisuhteen alkamisajankohdaksi merkitään alkuperäinen rekisteröitymispäivä.

Tarpeettomat merkinnät pois väestötietojärjestelmästä

Väestörekisteriin ehdotetaan lisättäväksi tieto rekisteröidyn parisuhteen muuttamisesta avioliitoksi. On tärkeää merkitä avioliiton alkamisajankohdaksi alkuperäinen rekisteröintipäivämäärä, kuten hallitus ehdottaa. Sen sijaan vaadimme, että kaikki aiemmat merkinnät rekisteröidystä parisuhteesta tulee poistaa väestötietojärjestelmästä samassa yhteydessä. Ei ole olemassa mitään tarvetta säilyttää tietoa siitä, että joidenkin avioliitto on ollut aikaisemmin rekisteröity parisuhde. Hallitukseen ei esitä, mikä tällainen tarve voisi olla. Sen sijaan järjestelmään jäävä merkintä aiemmasta parisuhteesta paljastaa tarpeettomasti henkilön seksuaalisen suuntautumisensa. Nämä turhat merkinnät tulee ehdottomasti poistaa väestötietojärjestelmästä, toisin kuin hallitus esittää.

Väestötietojärjestelmän ei tule sisältää epäsuoriakaan tietoja kansalaisten seksuaalisesta suuntautumisesta ilman erittäin hyvin perusteltua tarvetta, koska merkinnät ovat omiaan altistamaan yksilön syrjinnälle. Nykyisellään väestötietojärjestelmä sisältää epäsuoran tiedon parisuhteensa virallistaneiden parien seksuaalisesta suuntautumisesta, mikä on ollut väistämätöntä, koska voimassa olevan lain mukaisesti samaa ja eri sukupuolta olevia pareja kohdellaan eri tavoilla ja heidät on ollut tarpeen erottaa toisistaan. Uuden avioliittolain myötä tälle erottelulle ei ole enää tarvetta ja kaikki merkinnät jotka viittaavat nykyiseen, syrjivään erottelupolitiikkaan, tulee poistaa väestötietojärjestelmästä. Se vaatii hiukan viitseliäisyyttä lain säätämisessä, mutta sitä voinee lainsäätäjältä edellyttää kun ottaa huomioon kuinka paljon vaivaa aikoinaan nähtiin, että saatiin luotua syrjivä erottelupolitiikka.

Sateenkaariperheet ry kiinnitti asiaan huomiota jo valmistelun aikana. Väestörekisterikeskuksen ja oikeusministeriön virkamiehet vaikuttivat haluttomilta puuttua asiaan. Esitettyjen perustelujen mukaan asialla ei ole käytännössä merkitystä samaa sukupuolta oleville aviopareilla ja lisäksi aiempien kirjausten poistaminen vaatisi laintasaisen säädöksen, jonka perusteella ne voisi poistaa. Sateenkaariperheet ry vaati jo valmistelun yhteydessä, että tällainen laintasoinen säädös lisätään käsittelyssä olevaan lakipakettiin. Hallitus on kuitenkin jättänyt säädöksen pois esityksestään.

Vanhemmuuslaki säädettävä pikaisesti lähitulevaisuudessa

Avioliittolain ja äitiyslain säätämisen jälkeen tulee ryhtyä viivyttelemättä valmistelemaan vanhemmuuslakia. Vanhemmuuslaki yhdistäisi isyys- ja äitiyslait, ja mahdollistaisi sukupuoleltaan moninaisten sekä samaa sukupuolta olevien vanhempien lasten oikeusturvan johdonmukaisen parantamisen. Vaikka äitiyslaki hyväksyttäisiin eduskunnassa, se korjaa ainoastaan naisparien hedelmöityshoidoilla alkunsa saaneiden lasten oikeusturvan. Sateenkaariperheiden muiden lasten ja transihmisten lasten oikeusturvan korjaaminen vaatii yhtenäisen ja johdonmukaisen vanhemmuuslain säätämistä lähitulevaisuudessa.

Lisätietoja antaa:

Juha Jämsä
toiminnanjohtaja
044 997 1956
juha.jamsa@sateenkaariperheet.fi

Sateenkaariperheet ry on vuonna 1997 perustettu lastensuojelu- ja perhejärjestö. Se toimii Suomen sateenkaariperheiden lasten ja vanhempien sekä perhettä suunnittelevien ja vanhemmuudesta kiinnostuneiden ihmisten kontaktifoorumina, vertaistuen tarjoajana, oikeuksien puolustajana, tiedonvälittäjänä ja edunvalvojana sekä perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten kouluttajana.

Sateenkaariperheet ry haluaa kiinnittää huomiota siihen, että erilaisten perheiden näkökulma tulee lähtökohtaisesti aina huomioida lainsäädäntötyössä, jotta uudistettavat käytännöt huomioivat kaikki lapset ja perheet. Perheiden monimuotoisuutta edustaa yksittäisten perhejärjestöjen lisäksi Monimuotoiset perheet -verkosto, jonka asiantuntemus on lainsäätäjän käytettävissä. www.monimuotoisetperheet.fi

